מה עופות [א]שאין המום פוסל בהן [ב]זמן פוסל בהן קדשי במה קטנה שהמום פוסל בהן אינו דין שזמן פוסל בהן מה לעופות שכן [ג]אין הזר כשר בהן תאמר בבמה קטנה (א)שהזר כשר בה א] לא יהא זמן פסול ב] בה ת״ל [ו]וזאת תורת זבח השלמים לעשות זמן במה קטנה כזמן במה גדולה:

הדרן עלך פרת חטאת וסליקא לה מסכת זבחים

ומה עופות שאין המום פוסל בהן. דאמר מר (תמורה דף יד.) אין תמות וזכרות בעופות: **זמן פוסל בהן.** דהא רבינהו להו גבי פיגול בפ׳ בית שמאי (לעיל מד.) אלמא פסול ג] בהו זמן: **תורה זבח השלמים.** תורה אחת לכל השלמים ואפילו לשלמי במה קטנה למה שאמור בענין ומה אמור באותו ענין זמן לתודה וזמן לשלמים וממחשבת פיגול. והא דאיצטריך לרבוייהו משום דאתי מבנין אב דהלן ישרף והיוצא ישרף דלא יפסול בה זמן לפיכך הוצרך לרבותו ד]: **לעשות זמן במה** ה] **קטנה כזמן במה גדולה.** לתודה יום ולילה ולשלמים שני ימים ולילה אחד ונותר נמי מפיגול יליף (שם) מג״ש דעון עון וטמא נמי בההיא פרשתא כתיב (ויקרא ז) והנפש אשר תאכל ו] וגו׳:

הדרן עלך פרת חטאת וסליקא לה מסכת זבחים

אחר השלמת המסכתא יאמר זה ויועיל לזכרון בעזרת השם יתברך

הַדְרָן עֲלָךְ מַסֶּכֶת זְבָחִים וְהַדְרָךְ עֲלָן. דַּעְתָּן עֲלָךְ מַסֶּכֶת זְבָחִים וְדַעְתָּךְ עֲלָן. לֹא נִתְנְשֵׁי מִינָךְ מַסֶּכֶת זְבָחִים וְלֹא תִתְנְשֵׁי מִינָן לֹא בְּעָלְמָא הָדֵין וְלֹא בְּעָלְמָא דְאָתֵי:

יאמר כן שלשה פעמים ואחר כך יאמר:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּהֵא תוֹרָתְךָ אֻמָּנוּתֵנוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה וּתְהֵא עִמָּנוּ לָעוֹלָם הַבָּא. חֲנִינָא בַּר פָּפָּא רָמִי בַּר פָּפָּא נַחְמָן בַּר פָּפָּא אַחַאי בַּר פָּפָּא אַבָּא מָרִי בַּר פָּפָּא רַפְרָם בַּר פָּפָּא רָכִישׁ בַּר פָּפָּא סוּרְחָב בַּר פָּפָּא אַדָּא בַּר פָּפָּא דָּרוּ בַּר פָּפָּא:

הַעֲרֶב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ וּבְפִיפִיּוֹת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל. וְנִהְיֶה כֻּלָּנוּ אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ וְצֶאֱצָאֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתֶךָ: מֵאֹיְבַי תְּחַכְּמֵנִי מִצְוֹתֶךָ כִּי לְעוֹלָם הִיא לִי: יְהִי לִבִּי תָמִים בְּחֻקֶּיךָ לְמַעַן לֹא אֵבוֹשׁ: לְעוֹלָם לֹא אֶשְׁכַּח פִּקּוּדֶיךָ כִּי בָם חִיִּיתָנִי: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ: אָמֵן אָמֵן אָמֵן סֶלָה וָעֶד:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁשַּׂמְתָּ חֶלְקֵנוּ מִיּוֹשְׁבֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ וְלֹא שַׂמְתָּ חֶלְקֵנוּ מִיּוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת. שֶׁאָנוּ מַשְׁכִּימִים וְהֵם מַשְׁכִּימִים. אָנוּ מַשְׁכִּימִים לְדִבְרֵי תוֹרָה וְהֵם מַשְׁכִּימִים לִדְבָרִים בְּטֵלִים. אָנוּ עֲמֵלִים וְהֵם עֲמֵלִים. אָנוּ עֲמֵלִים וּמְקַבְּלִים שָׂכָר וְהֵם עֲמֵלִים וְאֵינָן מְקַבְּלִים שָׂכָר. אָנוּ רָצִים וְהֵם רָצִים. אָנוּ רָצִים לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא וְהֵם רָצִים לִבְאֵר שַׁחַת. שֶׁנֶּאֱמַר וְאַתָּה אֱלֹהִים תּוֹרִידֵם לִבְאֵר שַׁחַת אַנְשֵׁי דָמִים וּמִרְמָה לֹא יֶחֱצוּ יְמֵיהֶם וַאֲנִי אֶבְטַח בָּךְ:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי כְּשֵׁם שֶׁעֲזַרְתַּנִי לְסַיֵּם מַסֶּכֶת זְבָחִים כֵּן תְּעַזְרֵנִי לְהַתְחִיל מַסֶּכְתּוֹת וּסְפָרִים אֲחֵרִים וּלְסַיְּמָם לִלְמֹד וּלְלַמֵּד לִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת כָּל דִּבְרֵי תַלְמוּד תּוֹרָתֶךָ בְּאַהֲבָה. וּזְכוּת כָּל הַתַּנָּאִים וְאָמוֹרָאִים וְתַלְמִידֵי חֲכָמִים יַעֲמוֹד לִי וּלְזַרְעִי שֶׁלֹּא תָמוּשׁ הַתּוֹרָה מִפִּי וּמִפִּי זַרְעִי וְזֶרַע זַרְעִי עַד עוֹלָם. וְתִתְקַיֵּם בִּי בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אוֹתָךְ בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ וַהֲקִיצוֹתָ הִיא תְשִׂיחֶךָ. כִּי בִי יִרְבּוּ יָמֶיךָ וְיוֹסִיפוּ לְךָ שְׁנוֹת חַיִּים: אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. בְּעָלְמָא דְּהוּא עָתִיד לְאִתְחַדְתָּא, וּלְאַחְיָאָה מֵתַיָּא, וּלְאַסָּקָא לְחַיֵּי עָלְמָא, וּלְמִבְנֵא קַרְתָּא דִירוּשְׁלֵם, וּלְשַׁכְלֵל הֵיכְלֵיהּ בְּגַוַּהּ, וּלְמֶעְקַר פּוּלְחָנָא נוּכְרָאָה מֵאַרְעָא, וּלְאֲתָבָא פּוּלְחָנָא דִשְׁמַיָּא לְאַתְרֵיהּ, וְיַמְלִיךְ קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּמַלְכוּתֵיהּ וִיקָרֵיהּ, [וְיַצְמַח פֻּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ]. בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב, וְאִמְרוּ אָמֵן. יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדָּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלָּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: עַל יִשְׂרָאֵל וְעַל רַבָּנָן, וְעַל תַּלְמִידֵיהוֹן וְעַל כָּל תַּלְמִידֵי תַלְמִידֵיהוֹן, וְעַל כָּל מָאן דְּעָסְקִין בְּאוֹרַיְתָא, דִּי בְאַתְרָא (קַדִּישָׁא) הָדֵין וְדִי בְכָל אֲתַר וַאֲתַר, יְהֵא לְהוֹן וּלְכוֹן שְׁלָמָא רַבָּא חִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמֵי וְחַיֵּי אֲרִיכֵי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי וּפֻרְקָנָא מִן קֳדָם אֲבוּהוֹן דִּי בִשְׁמַיָּא וְאַרְעָא וְאִמְרוּ אָמֵן: יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׁמַיָּא וְחַיִּים טוֹבִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל, וְאִמְרוּ אָמֵן: עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

עין משפט נר מצוה

לג א מיי׳ פ״ג מהל׳ איסורי מזבח הלכה א:
לד ב מיי׳ פ״ח מהל׳ פסה״מ הל׳ ז:
לה ב מיי׳ פ״ז שם הלכה א:

◆

תורה אור השלם

ו. וזאת תורת זבח השלמים אשר יקריב ליהוה: ויקרא ז, יא

◆

שיטה מקובצת

סיום המסכת רב״ח וקב״לי המתגיין במקרים קדי״ם השלו״ם ומבהרים כהלו״ין ותדירי״ן לאתר״ו ויעב״ל ושמ״ט הספר״ה (פ״ר״ן):

◆

ביאורים על הדרן

נקראו חכמי התלמוד חכמי האמת כי כמו שאמת עושה דרכו וכל העולם כולו לא יוכלו להשליך האמת ארצה, כך התלמוד לפי שהוא אמת מצד עצמו יש לו קיום אף על גב שכל האומות מלעיגין עליו אפילו הכי הוא מקובל וטוב ויפה הדבר עלינו ועל זרעינו אחרינו לעשותו עד העולם, ולפי שהתלמוד אינו מהודר רק אצל ישראל וכן ישראל אינם מהודרים לפני השם יתברך רק בשביל התורה שבעל פה שהוא הסימן המובהק המבדיל בין ישראל לעמים כמו שמפרש בסמוך, על כן אנו נוהגין לומר בכל סיום מסכת הדרן עלך והדרך עלן. גם אין מי שנותן דעתו על התורה שבעל פה שלא תשכח חס ושלום רק אנו, וזהו דעתן עלך, וכן התורה שבעל פה היא המגינה על ישראל ולכך נקראת גמרא״א שהוא ר״ת של גבריא״ל מיכא״ל ורפא״ל אוריא״ל לומר כי העוסק בגמרא חונה מלאך ה׳ סביב לו להצילו מימינו מיכאל ומשמאלו גבריאל ומלפניו אוריאל, ומאחריו רפאל, ועל ראשו שכינת אל כדברי חכמים. וזהו דעתך עלן כלומר השגחתך עלן והואיל וישראל והתורה שבעל פה הן שני תאמי צביה שלא יתנשו זה מזה לא בעלמא דין ולא בעלמא דאתי, ולהיות שהתלמוד אינו חביב ומהודר כל כך רק אצל בעלי התורה אבל לא אצל יושבי הקרנות ע״כ אנו מודים ששם חלקינו מיושבי בית המדרש ולא שם חלקנו מיושבי הקרנות. (ספר החיים, זכיות פ״ב)

הנה מה שנוהגין ורגילין אנו להזכיר בסיום כל מסכתא רב פפא עם עשרה בניו שהיו מאירים וגדולים בתורה ע״י שהיה עושה להם סעודה בסיום המסכתא כי עשיר היה והיה מחזיק לעוסקי התורה. לכן זכה שמזכירין אותו עם עשרה בניו הרימזים כאלו הוזכרו עשרת הדברות. כי מלת רב פפא הוא רמז על מעלת משה רבינו ע״ה שנאמר כי דבר אתה עמנו ונשמעה, ועיקר מעלתו של משה רבינו שדבר עם השי״ת פ״ה אל פ״ה שהוא אותיות פפא. ואיתא במדרש לחד מ״ד דאנכי אינו בכלל הדברות ופתח באנכי רק להודיע מי הוא המצוה. ע״כ בא מלת פפ״א להוציא מלבו של אותו המ״ד. כי נוטריקון של פפ״א פת״ח פ״א שבגי׳ אנכ״י. נגד מצות לא יהיה לך וגומר שנאמר בעובדי ע״ז לא תחנם והוא בהיפך משאר בני אדם שראוי לחננם ולרחם עליהם כמו שדרז״ל והלכת בדרכיו מה הוא חנון אף אתה תהא חנון, לכן נקרא האחד חנינא. נגד לא תעשה לך פסל, שלבסוף אחר העשייה ינחם על העשייה שרואה שפה להם ולא ידברו והם הן הם פשוטי וגולמי בלי עץ, נקרא האחד נחמן מלשון נחמתי כי עשיתים. נגד לא תשא שהוא לשון רוממות והתנשאות שלא יחשוב האדם שבזה מנשא ומכבד השם שנשבע בשמו וכמו שנשבע יוסף בחי פרעה, וכן מצינו שהיו נשבעין בחיי המלך, נקרא האחד רמי שהוא לשון רוממות. נגד מצות זכור את יום השבת נקרא האחד אר״א, שבגי׳ שש נגד ששת ימי המעשה. ונגד כבד נקרא האחד אבא מורי שהוא הכבוד שהבן קורא לאביו אבא מורי. נגד לא תרצח נקרא האחד אחאי לשון אחוה, כי כשיחשוב כל אחד לחבירו כאח לא ירצחנו וכמו שנאמר ואהבת לרעך כמוך, ואף כי הרציחה הראשונה שהיה בעולם היתה בב׳ אחים שקין הרג את הבל אחיו. וכנגד לא תנאף שדרך המנאפים לקרוץ ולרמוז בעינים כמו שנאמר קורץ בעיניו. נקרא האחד רפרם מלשון רפוף בעיניו. ונגד לא תגנוב נקרא האחד רכיש מלשון רכוש, כי הגונב אפילו נפשות גונב כדי למוכרו. נגד לא תענה נקרא האחד סורחב מלשון סרח בת אשר שהיא העידה ליעקב שיוסף חי אמר לה כה תחיה. וכנגד לא תחמוד שנאמר בו בית ואשת רעך. נקרא האחד דרו מלשון דירת בית, וגם האשה נקראת בית כמו שאמר ר׳ יוסי מעולם לא קריתי לאשתי אלא ביתי כו׳. וכמו שמתחילין אחר סיום התורה בשמחת תורה בראשית שאין עומדין על הפרק וכן בסיום התורה אין עומדים כדי שלא ליתן פתחון פה לשטן לקטרג לומר שכבר סיימו התורה ומבטלין ח״ו מהתורה, לכן מתחילין מיד וחוזרין לעסוק בתורה לקרות מבראשית. ולזה ירמזו בני רב פפא בעשרה שמות אלו נגד העשרה מאמרות שבהן נברא העולם בשביל התורה הנקראת ראשית. ואחז״ל בראשית נמי מאמר א׳ הוא. ולהיות כי העולם נברא בחסד וחנינא מאת השם כמו שנאמר עולם בחסד יבנה לכן נקרא א׳ חנינא. ונגד ויאמר אלהים יהי אור וגומר שאחז״ל שאור שנברא ביום ראשון גנזו הקב״ה לצדיקים והבדילו לעתיד לבא, נקרא האחד רמי מלשון תרומות והבדלה. ונגד ויאמר אלהים יהי רקיע שאמרו חז״ל שהמים התחתונים בוכים עד שנחמן הקב״ה ואמר להן שעתידין להתקרב על גבי המזבח, נקרא האחד נחמן. וכנגד ויאמר יקוו המים וגומר שאחז״ל שים אוקינוס מקיף הארץ והארץ נראה מתוכן, נקרא האחד סורחב מלשון סרח המשכן. וכנגד מאמר תדשא ארץ דשא וגומר, ונאמר וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ עד ואד יעלה מן הארץ, נקרא האחד אדא מלשון אד. ונגד מאמר יהיו מאורות שנבראו מתחלה שניהם גדולים הרומזים על יעקב ועשו שהיו אחים, ולכן הגוים מונים לחמה וישראל ללבנה, ועל זה אחז״ל שהמאורות לוקין על ב׳ אחים שנשפך דמם כמים כו׳, לכן נקרא האחד אחא. נגד מאמר ישרצו המים שרץ נפש חיה והדגים פרים ורבים יותר מכל בעלי חיים, לכן נקרא האחד רפרם מלשון פריה ורביה. ונגד מאמר תוצא הארץ נפש חיה וגומר והם נבראו לעבוד עבודת משא בכתף ישאו כל צרכי בני אדם, לכן נקרא האחד דרו מלשון דרו באגרה. ונגד מאמר נעשה אדם בצלמנו שנברא האדם יחיד והוא היה אב לכל הבאים אחריו, נקרא האחד אבא מורי. ונגד מאמר הנה נתתי לכם את עשב זורע זרע וזה הוא עיקר מזונם ורכושם של אדם שהיה להם לאכול זרע השדה, לכן נקרא האחד רכיש. עכ״ל דברי הגאון הגדול כמהר״ר משה איסרלי״ן זצ״ל (יש״ש ב״ק פ״ז):

מסורת הש״ס

א) ע׳ ת״כ אחרי פ״ט ה״ז.

◆

שינויי נוסחאות

א] כצ״ל וש״מ נוסף הואיל והזר כשר בה: ב] נ״ל פוסל (ירושב״א וכ״ה בד״ו): ג] נ״ל פסל (יעב״ץ): ד] לרבותן (כתה״י וב״ש): ה] נ״ל בבמה (שיח): ו] תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה׳ וטומאתו עליו ואקשיתו רחמנא לומר שדינם שוה בין בבמה גדולה בין בבמה קטנה כצ״ל (ב״ש): ז] נראה דצריך להוסיף הפס״ל:

◆

ליקוטים

איתא גבי אליה הוה ליה לאקשויי ולתרוצי דאליה לא הות קריבה אלא בבמה גדולה וטעמא דחזה ושוק בעי תנופה דכתיב בהו להניף תנופה לה׳ וא״כ אליה דלא בעיא תנופה משו״ה נוהגת בבמה קטנה. ומה שכתבנו קושיא גם על הטעם הב׳ שהיו חולין שנעשו על טהרת הקדש דא״כ מאי קשיא לרש״י ז״ל מחזה ושוק והלא חולין היו ואין לכהן בהם כלום. ועוד שלא היה כבוד שאול שיאכלו שאר הקרואים קדשים והוא יאכל חולין, גם הטעם הג׳ שאמרו דגדי היה הזבח שאין אליתו קריבה דחוק, דמאי רבותיה דשאול שנתנו לפניו מנה יפה וזנב הגדי, והלא פחיתות היה כי רוב המפשיטים מניחים אותו עם העור. ועוד דלא מצינן בכתוב שקורא אותו אליה אלא זנב נקרא, ולפיכך הוצרכו התוס׳ לתרץ דרוב הפסחים טלאים היו, משמע בהדיא כי זנב נקרא אליה. ומה שנ״ל בתירוץ הקושיא דפליגי אמוראי אם הזבח היה חולין או שלמים, כי ר׳ יוחנן דאמר שוק ואליה סובר שהזבח היה חולין ומה שכתוב כי הוא יברך הזבח היינו ברכת הלחם, וכן פירשו מקצת מפרשים. ומה שהוזכר הבמה לא שהיו מקריבין הזבח בבמה, אלא שם היו מתקבצים הקרואים לאכול לכבוד האכסנאים, וכל זביחת בהמה אפילו חולין נקרא זבח. ור׳ יוחנן דחק אותו לשון והעליה ומשמע מה שעל השוק והוא דבר חשוב ומנה יפה והוא האליה ולפיכך סובר דלא הוו שלמים ומה שלא כתב בהדיא השוק ואליה משום דהוה משמע השוק בפני עצמו והאליה בפני עצמה, ומש״ה כתב והעליה כלומר עם מה שעליה מחובר כדי שתהיה מנה יפה טפי. ור׳ אלעזר ס״ל שלמים היו ולפיכך א״א לפרש אליה כפשטה אלא שוק וחזה שהם מנה יפה. שכן היתה מנת הכהנים, וס״ל דחזה ושוק לא היה נוהגין בבמה קטנה. ור׳ שמואל בר נחמני ס״ל דאע״ג דאין חזה ושוק נוהגת בתורת חיוב בבמה קטנה, לא היה מכבד שמואל את שאול לקחת מנת הכהנים לתת לפניו, שאע״פ שלא היה חיוב בדבר מ״מ לא היה שמואל משנה ממה שעושים בבמה גדולה כיון שיש בו הפסד לכהנים ומש״ה אמר מאי והעליה שוק ושופי וכו׳. והנראה לעניות דעתי כתבתי. (מלכ״י ח״ב ס׳ פרע״ע)